

Є. Ф. Шкребець

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

На підставі аналізу нормативно-правових актів розроблено авторське бачення можливості використання досвіду Європейського Союзу в забезпеченні діяльності адвокатури в Україні. Встановлено, що підвищенню професійного рівня кваліфікації адвокатів буде сприяти створення спеціалізованих навчальних закладів та курсів програм.

Ключові слова: адвокатура, Європейський Союз, забезпечення, незалежність, вільне надання послуг, адвокатська діяльність.

Постановка проблеми. Інститут адвокатури виконує широкі повноваження відносно громадянина, суспільства і держави. Питання, що належать до адвокатської діяльності, є вельми трудомісткими, що пов'язано зі складністю, роз'єднаністю його законодавчої бази. Тривалий процес перетворення економічних відносин, адміністративна і судова реформи, відсутність цілісної збалансованої концепції державно-правового будівництва вносять додаткові труднощі в діяльність вітчизняної адвокатури.

У світовій практиці адвокатура існує не одне тисячоліття, вона пережила різні організаційні форми, кожний раз видозмінюючись згідно з умовами епохи, але при цьому залишаючись, по суті справи, самою собою. Адвокатура належить до тих закономірних підсумків розвитку суспільно-державної системи, які в цілому характеризують рівень національної та світової правової культури і цивілізації. Наша країна також має давні традиції у сфері адвокатської діяльності, що формувалися одночасно з державністю, правовою системою. Поряд з цим євроінтеграційні процеси та вдосконалення сучасної моделі адвокатури з неминучістю передбачають звернення до досвіду Європейського Союзу.

Стан дослідження. Окремі питання, пов'язані з проблемою забезпечення діяльності адвокатури і адвокатських об'єднань, у своїх працях досліджували відомі європейські науковці та їх наукові колективи: К. Волкер, М. Дж. Бонель, Рене де Грут, Х. Кетц, Дж. Марімен,

Б. Футей та ін. Вітчизняні юристи-науковці, а саме: В. Андрейцев, Т. Варфоломеева, О. Жуковська, В. Журавський, В. Опришко, В. Сущенко, О. Святоцький, В. Медведчук, О. Копиленко, В. Комаров, М. Костицький, Ю. Шемшученко, – розглядають у своїх роботах окремі аспекти професійної підготовки та діяльності юристів в Україні. Ці роботи служать фундаментальною базою для подальшого дослідження даних питань. Проте проведений аналіз джерел дає підстави говорити про відсутність спеціальних досліджень, які присвячені вивченню досвіду Європейського Союзу в забезпеченні діяльності адвокатури.

Завданням статті є дослідження суті досвіду Європейського Союзу в забезпеченні діяльності адвокатури. Враховуючи глибокі інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, необхідно проаналізувати питання, пов'язані з діяльністю західноєвропейських адвокатів на загальноєвропейському просторі.

Виклад основного матеріалу. Слід підкреслити, що право Європейського Союзу (далі – ЄС) надає адвокатам різних держав – членів ЄС можливість здійснювати юридичну діяльність на всій території Союзу. Такий стан речей став можливим у результаті прийняття системи нормативних актів, спрямованих на створення необхідних умов для вільного надання послуг і свободи функціонування. Початком цього процесу стало прийняття 25 березня 1957 р. Договору про створення Європейського економічного співтовариства. Згідно зі ст. 49 цього Договору встановлювалося правило свободи надання послуг, а за ст. 43 – свободи пересування послуг [1].

Першою спеціальною нормою, що регламентує професійну діяльність юристів у Європейському Союзі, була Директива Ради Європейського економічного співтовариства (European Economic Community) 77/249/ЕЕС від 22 березня 1977 р. (Директива про послуги). Ця Директива дала чітке визначення терміна «юрист». Так, терміном «юрист» у кожній державі – членові Європейського Союзу охоплюється лише професія адвоката. Тому, коли йдеться про свободу надання і пересування послуг, маються на увазі виключно послуги адвоката [2; 3, с. 195].

Згідно з Директивою про послуги адвокат у процесі надання правових послуг повинен виступати на тій мові, яка використовується в державі, з якої він прибув. При цьому країна, яка приймає, має право витребувати у нього документи, що підтверджують його кваліфікацію. Крім того, Директивою були встановлені обмеження, пов'язані з правом іноземних адвокатів здійснювати судове представництво своїх клієнтів [3, с. 195].

Юрист країни – члена ЄС, користуючись лише професійним ім'ям, набутим у своїй державі, може займатися постійною професійною діяльністю без яких-небудь обмежень за часом.

Ця норма зовсім не унеможливає повної інтеграції іноземного адвоката в професійні організації держави, яка приймає. Для цих

цілей іноземний адвокат повинен три роки регулярно й ефективно здійснювати надання правових послуг на території іноземної держави.

В даний час іноземний адвокат має право діяти під своїм іменем, але для здійснення судового представництва в судах загальної юрисдикції у цивільних справах (діє правило обов'язкової участі місцевго адвоката).

Так, наприклад, у Франції будь-який іноземний адвокат може бути допущений для надання послуг, якщо він відповідає певним умовам, зокрема:

1) є громадянином держави, яка підтримує принцип взаємності відносно французьких адвокатів;

2) має диплом, порівнянний з дипломом «Maitres»;

3) складе іспит на знання французького права «Examen des Connaissances». Цей іспит може бути повторений не більше двох разів [4, с. 254].

З метою повноцінної імплементації європейського законодавства у вітчизняну правову систему інтерес можуть становити акти кримінально-процесуального і цивільно-процесуального законодавства Європейського Союзу, положення яких спрямовані на ефективніший судовий захист прав особи в рамках «вільного простору, безпеки і правосуддя» (ст. 2 Договору про Європейський Союз) [1]. Серед них варто згадати, зокрема, Рамкове рішення 2001 р. про статус потерпілих у кримінальному процесі» [5], Конвенцію 2000 р. про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу» [6], Конвенцію про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах [7] та ін.

Окремі дослідники вказують на те, що непродумані кроки в реалізації принципу національного походження відносно адвокатської діяльності можуть призвести до фатальних наслідків за прикладом Фінляндії – «race to the bottom» (гонки на виживання) [8, с. 110].

Спосіб вирішення проблеми подвійної деонтології (подвійної моралі), який використовують окремі країни, видається також не цілком переконливим.

Сьогодні як велике досягнення слід розцінювати положення про те, що адвокатською діяльністю на території всіх країн – членів ЄС може займатися лише той, хто допущений як адвокат у країні походження.

Втілюючи в життя ст. 45 Директиви 2006/123/ЄС, Європейська комісія вимагає від національних органів, щоб законодавство країн ЄС не містило ні прямих, ні опосередкованих дискримінацій, основаних на національній належності як фізичних, так і юридичних осіб; у абз. 2 ст. 15 Директиви перераховано положення, які мають бути перевірені [3, с. 197; 9].

Як наслідок реалізації даних нормативних положень в уряді європейських країн створені і працюють комісії з числа законодавців

і фахівців міністерств юстиції та економіки, які перевіряють, чи відповідають норми адвокатського права вищезазначеним вимогам. У ФРН, наприклад, паралельно працює комісія з вивчення закону про адвокатуру [10, с. 376].

На нашу думку, цікавим видається досвід Бельгії у забезпеченні та підготовці кадрів для органів адвокатури. Так, для бельгійських адвокатів характерною є обов'язкова академічна підготовка. Претендент повинен мати університетський ступінь з права будь-якого визначеного університету Бельгії. Звичайний курс для отримання ступеня триває п'ять років. Ступінь називається *Licence en Droit* або *Licenciaat in de Rechten* [11].

Для отримання ступеня кандидат повинен мати достатні знання з другої мови для консультацій з текстів на цій мові і має бути достатньо ознайомленим з принципами бухгалтерії для аналізу бухгалтерських документів.

Претендент повинен пройти курс практичної підготовки, організований Колегією адвокатів, протягом одного року для отримання свідоцтва.

Претендент також повинен пройти стаж адвоката-початківця, який триває три роки і може розпочинатися одночасно з курсом практичної підготовки. Курс професійної етики є обов'язковим.

Передбачаються додаткові курси з певних галузей права, і вони є обов'язковими як частина курсу практичної підготовки. Передбачаються також курси підвищення кваліфікації, але вони не є обов'язковими [11].

Країни, які найбільш послідовно відстоюють принципи регулювання у сфері надання юридичних послуг, що склалися, наприклад ФРН, не можуть надати переконливих доказів того, що система надання адвокатської допомоги, що складалася, сприяє наданню якісніших послуг і за меншими цінами.

Як відомо, у Фінляндії, як і в багатьох інших європейських країнах, ніколи не застосовувалися тарифи на надання юридичної допомоги, як, наприклад, у ФРН.

Вимагаючи від національного законодавця активніше проводити в життя принципи дерегулювання, Європейська комісія не може не враховувати національні підходи, що історично склалися у сфері адвокатської монополії.

Зважаючи на ступінь автономії адвокатури від будь-якого впливу, всі країни Європейського Союзу можна розділити на три групи. Перша група – абсолютна монополія. До цієї групи країн належать Греція, Франція, Іспанія, Португалія, Люксембург, Норвегія, Кіпр. Друга група – обмежена монополія: Австрія, Італія, Бельгія, Данія, Швеція, Великобританія, ФРН, Нідерланди. Третя група – демонополізований ринок адвокатських послуг: Фінляндія, Мальта.

Абсолютна монополія:

- надання консультаційних послуг, професійне судове, частково і позасудове представництво (Греція);
- надання платних консультацій з правових питань третім особам (Франція);
- професійне судове представництво та на здійснення консультаційної діяльності в галузі права (Іспанія, Португалія, Люксембург).

Обмежена монополія:

- професійне представництво сторін у всіх судових і несудових установах, у публічних і приватних справах здійснюється лише адвокатами, за винятком для нотаріусів, аудиторів, патентних повірених і об'єднань працедавців (Австрія);
- проведення правових дій, які здійснюються особами, внесеними до реєстру, і «відносно вільні дії», які можуть здійснюватися і не адвокатами, водночас здійснення професійного правового консультування особами, не внесеними до реєстру, утворюють склад кримінального злочину (Італія);
- адвокати володіють монополією лише на судове представництво (Нідерланди);
- консультаційна діяльність повністю монополізована адвокатурою. Позасудове представництво мають право здійснювати й особи, які не є адвокатами, але тільки на безоплатній основі. Крім адвокатів, оплатне судове представництво мають право здійснювати нотаріуси, аудитори, податкові консультанти, страхові агенти (Данія).

Демонopolізована адвокатура:

- ринок юридичних послуг повністю не врегульований, на ринку адвокати конкурують з особами, які мають вищу юридичну освіту (Фінляндія).

За таких обставин адвокатура може зберегти свою ідентичність і відрізнятись від ремісничих професій. На думку фахівців, є лише один реальний шлях, щоб зберегти свою ідентичність. Цей шлях полягає в тому, щоб дотримуватися суворих етичних принципів при наданні юридичної допомоги громадянам та їх об'єднанням [12, с. 294–295].

Таким чином, глибокі інтеграційні процеси, що відбуваються в найрізноманітніших сферах життя Європейського Союзу, зробили безпосередній вплив на створення системи норм права, пов'язаної з діяльністю європейських адвокатів на загальноєвропейському просторі, які виявляються у створенні необхідних умов для вільного надання послуг (свобода пересування послуг), у свободі установ, у визнанні загальної системи дипломів вищої освіти, в усуненні протекціоністських інструментів, що обмежують вільне пересування адвокатів (Директива установи). Одночасно слід підкреслити, що значення професійного адвокатського права неухильно знижується. Адвокатське право в довгостроковій перспективі, очевидно, збереться в тих країнах, які зможуть сформулювати пріоритет публічних інтересів перед інтересами корпорації.

На підставі викладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Адвокатурі України потрібно вивчити практику інших країн, але важливо не копіювати інші моделі, а брати до уваги власні національні традиції. Починати потрібно з надання адвокатам України права сформувати всі органи адвокатського самоврядування на основі вільної і відкритої участі всіх адвокатів у їх формуванні.

2. Використовуючи досвід Бельгії, потрібно сформувати систему професійної підготовки адвокатів. Адже у жодному з юридичних ВНЗ України немає спеціалізованої програми підготовки саме адвокатів, як, наприклад, готують фахівців на слідчих або експертних факультетах окремих ВНЗ. У результаті випускник з юридичною спеціальністю мало що знає про адвокатську діяльність і ще менше уміє використовувати отримані навички.

Список використаних джерел: 1. Договор об учреждении Европейского Экономического Сообщества (Рим, 25 марта 1957 года, в ред. на февраль 1986 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ppt.ru/texts/index.phtml?id=26343>. 2. Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977L0249:EN:HTML>. 3. Переверза И. Правовое регулирование института адвокатуры в Европейском Союзе / И. Переверза // Юридичний вісник. – 2013. – № 3. – С. 194–199. 4. Деханов С. А. Адвокатура в Западной Европе: опыт и современное состояние : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Деханов Сергей Александрович. – М., 2010. – 383 с. 5. Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of decisions in criminal matters (2001/C 12/02) [Електронний ресурс] // Official Journal of the European Communities. EN 15.1.2001. – С 12/10–12/22. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:012:0010:0022:EN:PDF>. 6. Convention established by the Council in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union, on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union : Brussels, 29 May 2000 [Електронний ресурс] // Treaty Series. – 2007. – No. 3. – 31 p. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/243321/7054.pdf. 7. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах : від 15.11.1965 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_890. 8. Дюкина В. Р. Основные черты и существенные характеристики систем признания профессиональных квалификаций (профессиональных титулов) адвокатов в Европейском Союзе / В. Р. Дюкина // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Юридические науки. – 2011. – № 1. – С. 108–115. 9. Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:376:0036:0068:en.pdf>. 10. Святоцька В. Адвокатура України крізь призму загальних принципів організації та діяльності адвокатури у державах ЄС / В. Святоцька // Право України. – 2012. – № 1–2. – С. 375–379. 11. Андрощук А. Професія юриста в країнах Європейського Союзу / Андрощук Аліна // Юридичний журнал. – 2011. – № 2 [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3652>. 12. Синеокий О. В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты: новый курс адвокатского права и адвокатской криминалистики : учеб. пособие / О. В. Синеокий ; Запорож. нац. ун-т. – Изд. 2-е, испр. и доп. – Харків : Право, 2012. – 516 с.

Надійшла до редакції 03.08.2015

Шкрабец Е. Ф. Опыт Европейского Союза в обеспечении деятельности адвокатуры

На основании анализа нормативно правовых актов разработано авторское виденье возможности использования опыта Европейского Союза в обеспечении деятельности адвокатуры в Украине. Установлено, что повышению профессионального уровня квалификации адвокатов будет способствовать создание специализированных учебных заведений и курсов программ.

Ключевые слова: адвокатура, Европейский Союз, обеспечение, независимость, свободное предоставление услуг, адвокатская деятельность.

Shkrebet Y. F. Experience of the European Union in guaranteeing the legal practice

It is established that advocacy in the world practice exists for thousands of years, it went through different organizational forms, each time differentiate under the terms of age, but remained, in fact, itself. The advocacy is one of those logical results of social and state system's development, which generally characterize the level of national and international legal culture and civilization.

The analysis of scientific points of view and relevant regulations is realized; it is determined that advocacy in Ukraine needs to study the practice of other countries, but it is important not to copy other models and take into account own national traditions. We should begin to provide advocates in Ukraine the right to form all agencies of legal profession on the basis of free and open participation of all lawyers in their formation.

The author has analyzed international treaties and standards, compliance with which is the key to the future of European integration and guarantor of keeping and ensuring protected rights and freedoms of a man and citizen; legal acts, which ensure the functioning of the legal practice in the EU. Besides, the peculiarities of implementing the experience of guaranteeing advocacy in the EU into domestic practice are determined.

Keywords: advocacy, European Union, guaranteeing, independence, free provision of services, legal practice.

